

O'ZBEK SHOIRI ZULFIYAXONIM HAYOTI VA UNITILMAS IJODI

Eraliyeva Shohsanam Muzaffar qizi

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi

Annatsiya: Har bir kasb-hunar kishilarining o'ziga xos fazilatlari bo'ladi. Degrezlar odatda kamgap, temir irodali, chayir kishilar bo'lishgan. Isroil degrezda bu fazilatlardan boshqa sifatlar ham yo'q emas edi. U o'z hunariga astoydil berilgan, tiyran nigohli, ilg'or qarashli kishilardan edi. U farzandlarini halol, mehnatsevar kishilar qilib tarbiyaladi. Katta o'g'li Ismoil Moskvadagi oliy o'quv yurtlarining birida tahsil olgach, partiya idoralarida mas'ul lavozimlarda xizmat qildi. Qodir nafaqaga chiqquniga qadar ota kasbini davom ettirib, zavodda po'lat quydi. Normat Isroilov esa 30-yillarda tanilgan xalol partiya xodimlaridan biri edi. Zulfiya dastlabki hayot saboqlarini ana shu ota-onasi va akalaridan oldi. Qish oqshomlarida butun oila sandal atrofida to'planar va Xadicha xola katta ro'molni asta ochib, uning ichidagi biror xalq kitobi yoki bayozni varaqlab, she'r yoki jangnomani o'qirdi.

Kalit so'zlar Hamid Olimjon, G'afur G'ulom, Degrez, Alisher Navoiy, Bedil, Fuzuliy, "Qizil gazeta", "Yangi yo'l"

Toshkentdagi Degrez va O'qchi mahallalari O'zbekistonda ishchilar sinfining maydonga kelishida beshik vazifasini ado etgan. Kariyb yuz yildan beri shu yerda po'lat quyib, cho'yan eritib, turli-tuman xo'jalik asboblarini yasaganlar. Tunuka surnaydan tortib qo'rg'oshin to'pponchagacha, qilich-qalqondan tortib qozon va omochgacha — hamma narsa shu yerda tayyorlangan. Ana shu mahallada istiqomat qilgan Muslim degrezni 1917 yildagi inqilobiy voqealarga qadar butun Toshkent bilgan va hurmat qilgan, desak mubolag'a bo'lmas. Muslim degrezning hovlisida katta doshqozon bo'lib, unda har ikki haftada po'lat yo cho'yan eritilar, ular turli shakllarga quyilar, so'ng qozon yo omoch shaklini olib, o'nlab xonadonlarga kirib borar edi. Po'lat va cho'yan

eritiladigan kun, xuddi bayramdagidek; sho'x shanlik va xandonlik bilan o'tardi. Shunday kunlarda Muslim degrezning yonida uning besh nafar o'g'li ham turardi. Uning farzandlari ham ota kasbini egallagan, degrezlik hunariga ixlos qo'ygan kishilar bo'lishgan. Muslim degrezning beshta farzandidan biri Isroil degrez edi. Isroil degrez yetti farzand ko'rdi va farzandlarining eng kenjasini Zulfiya deb atadi. Zulfiyaning bolalik chog'lari ana shu ish muhitida, po'lat tafti anqigan xonadonda kechdi. Uning nazdida, otasi shunday mohir degrez ediki, u hatto po'latdan qo'g'irchoq ham quyib qo'yishi mumkindek edi. U doshqozon atrofida bezovta yurgan otasining ortidan ergashib, «Dada, menga qo'g'irchoq yasab bering!» deb iltimos qilgani qilgan edi. Ozgingina, qorachadan kelgan, chayir tanli otasi erigan po'latning uchqunlarini sachratib, turli asbob-anjomlar yasalar ekan, xalq ertaklaridagi pahlavonlardek tuyulardi unga. Har bir kasb-hunar kishilarining o'ziga xos fazilatlar bo'ladi. Degrezlar odatda kamgap, temir irodali, chayir kishilar bo'lishgan. Isroil degrezda bu fazilatlardan boshqa sifatlar ham yo'q emas edi. U o'z hunariga astoydil berilgan, tiyran nigohli, ilg'or qarashli kishilardan edi. U farzandlarini halol, mehnatsevar kishilar qilib tarbiyaladi. Katta o'g'li Ismoil Moskvadagi oliy o'quv yurtlarining birida tahsil olgach, partiya idoralarida mas'ul lavozimlarda xizmat qildi. Qodir nafaqaga chiqquniga qadar ota kasbini davom ettirib, zavodda po'lat quydi. Normat Isroilov esa 30-yillarda tanilgan xalol partiya xodimlaridan biri edi. Zulfiya dastlabki hayot saboqlarini ana shu ota-onasi va akalaridan oldi. Qish oqshomlarida butun oila sandal atrofida to'planar va Xadicha xola katta ro'molni asta ochib, uning ichidagi biror xalq kitobi yoki bayozni varaqlab, she'r yoki jangnomani o'qirdi. Zulfiya Navoiy, Bedil, Fuzuliy she'rlarini birinchi marta onasidan eshitgan edi. «Mo'jizalar yaratishga qodir, jahonni ko'zga keng ochuvchi, insonni go'zallik sari yetklovchi So'z»ga muhabbat tuyg'usini Zulfiyada ostonaga hatlab ko'chaga chiqmagan oddiy ayol» – ana shu onasi uyg'otgan edi. Shu tarzda hayot dorilfununi bilan tanisha boshlagan Zulfiya boshlangich ma'lumotni olgach, 1931 yili O'qchi mahallasidagi xotin-qizlar bilim yurtiga o'qishga kirdi. Zulfiya shu davrda, boshqa dugonalari qatori, o'qituvchi bo'lishga axd qilgan edi. Lekin u «donolik va bilimning sira tuganmas konlari»

— Navoiy va Hofiz, Pushkin va Bayron asarlari bilan tanishar ekan, o'zi ..ham “qandaydir juftlangan, ohangdosh satrlar”ni to'qiy boshlaganini sezdi. U she'r yoza boshladi. Shu yillarda bilim yurtida Shukur Sa'dulla va Toshpo'lat Sa'diy boshliq adabiyot to'garagi ish olib borar, qizlar ular tufayli mumtoz va zamondosh shoirlarning asarlari bilan tanishar, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, Uyg'un va boshqa shoirlar esa bilim yurtiga kelib, ular bilan uchrashuv kechalarini o'tkazishar edilar. Hamid Olimjon bilim yurtidagi shunday kechalarda qizlar bilan suhbatlashib, ularni mumtoz va sho'ro adabiyoti namunalarini o'qishga chorlardi. Zulfiya shunday uchrashuv kechalarida butun vujudi quloqda aylanib, taniqli o'zbek shoirlarining she'rlarini zavq bilan tinglardi. Oradan ko'p o'tmay, she'riyatga ixlos qo'ygan qizlar Yozuvchilar uyushmasiga borib, Hamid Olimjon va Uyg'un boshqargan seminar mashg'ulotlarida ham qatnasha boshladilar. Zulfiya tinimsiz kitob o'qir, kechalari hammadan yashiringan va yashirgan holda she'r mashq qilardi. Nihoyat, u o'z mashqlarini to'garak rahbarlariga ko'rsatishga botindi. Uning «Men ish qizi» deb nomlangan birinchi she'ri 1931 yil 17 iyul` kuni Shukur Sa'dulla vositasida «Ishchi» gazetasida bosildi.

Zulfiya she'ri bosilib chiqqanidan behad darajada quvongan Normat aka bir dasta gazetani sotib olib, uni hammaga ko'z-ko'z qilib chiqdi. Uning bunday kuvonchga berilishi Zulfiyaga ilhom bag'ishladi. Uning she'rlari «Yosh leninchi» va «Qizil O'zbekiston» gazetalarida, «Yangi yo'l» va «O'zbekiston sho'ro adabiyoti» jurnallarida chop etila boshladi. 1932 yilda esa Zulfiyaning birinchi she'rlar to'plami — «Hayot varaqlari» matbuot yuzini ko'rdi. Bu she'rlar Hamid Olimjonning ham nazariga tushdi. “Men, — deb yozadi Zulfiya, — Hamid Olimjonni ilk daf'a o'sha yilda ko'rganman. Biz, yigirma chog'li adabiyot ixlosmandlari, seminar mashg'ulotlariga yig'ilardik. Mashg'ulotlarni Hamid Olimjon bilan Uyg'un boshqarardi. Ularning o'sha paytdagi faqat o'ziga ishonadigan kishidagina bo'ladigan bosiq, mahrur, kuchli qiyofalari meni hozirgacha g'ayratga soladi. Ular o'zlarini nihoyatda erkin tutardi... Yashirib o'tirmayman. Hamid Olimjon ilk ko'rishuvlardan o'q ko'zimdan ko'nglimga o'tdi. Men juda yosh hissiyotim bilan uning keng qalbi, ulkan iqtidorini tuydim”. 1934 yil edi.

Hozirgi “Mustaqillik” metro bekati oldidagi maydonchada Hamid Olimjon Zulfiyani uchratib qoladi. Ular shu vaqtga qadar faqat adabiy kechalar tufayligina bir-birlari bilan tanish edilar. Hamid Olimjon tasodifiy uchrashuvdan mamnun bo’lib, Zulfiya bilan uzoq suhbatlashadi.

— She’ringizni o’qidim, — deydi u oshkora mehr bilan. – Yaxshi. Nimaligini aytaymi? She’rda qalbingizning surati bor. Bir parchagina bo’lsa ham. U o’zingizning qalbingiz. Xuddi shunday davom ettirish kerak. Ritorikasiz, haqiqatni yozish zarur...Zulfiya o’sha paytda « ritorika » so’zini g’ira-shira anglardi. Lekin u bu haqda indamay qo’ya qoladi.

“O’shanda, — deb yozadi shoira, — men uyimizga yurib emas, uchib keldim. Keliboq yo’l bo’yi tug’ilgan tuyg’ularimni qog’ozga tushirdim. Men bu she’rni shunday yengil, to’lib-toshib yozdimki, yuragimga allaqanday afsonaviy bir qudrat kirib olib, fikrlarim, qo’llarimga kuch baxsh etayotganday edi. (Bu “Bahor kechasi” deb atalgan she’rim bo’lsa kerak.)”Mazkur kutilmagan uchrashuv Svetlana Somovaning «Shoir haqida doston» asarida o’zining bunday tasvirini topgan:

...Hali bular bir-birin topib,
Jamollarin ko’rguncha ayon,
She’rlari gazetalarning
Betlarida turdi yonma-yon.
She’r ochdi muhabbatga yo’l,
Ayon qildi qalb otashin ham.
Guyo ular berishgandek qo’l,
Yuraklarni urishin shu dam —
Sezgandilar satrma-satr,
Bo’lgandilar maftunu asir.
Ko’zlariga cho’kdi o’ychanlik,
Qandaydir dard, mushtoqlik izi.
Visol uchun bo’lgan tashnalik

Bir-birovin ko'rguncha yuzin.
She'rdagi sodda, samimiy,
Har bir so'zda topgandek aksin,
Bir kun oqshom payti ikkisi –
Nogahoniy ko'rishgan bir zum
Shodlik, dardni ko'ring deb birga
Muhr bosdi ular umriga.

O'sha tasodifiy uchrashuvning bunday shoirona talqin etilishi ham, Zulfiyaning o'sha unutilmas oqshom soatlarida «Bahor kechasi» she'rini yozishi ham bejiz emas. Hamid Olimjon bilan Zulfiya o'rtasidagi do'stlik va muhabbat saroyining muhtasham binosiga xuddi o'sha kuni birinchi g'isht qo'yilgan edi. Zulfiya shu uchrashuvdan keyin Hamid Olimjon to'g'risida tez-tez o'ylaydigan, Hamid Olimjon esa yosh shoironing she'rlarini diqqat bilan kuzatadigan bo'ldi. Ko'p o'tmay, Zulfiya bilim yurtini tugatib, 1935 yilda O'zbekiston Fanlar komiteti qoshidagi Til va adabiyot institutining aspiranturasiga o'qishga kirdi. Bu yerda u bo'lajak taniqli olimlar — Solih Mutallibov, Fyrom Karimov, Ayub G'ulomov kabilar bilan birga adabiy-nazariy bilimini oshirdi.

Xulosa qilib aytganda Zulfiyaning butun she'riy ijodi — O'zbekiston diyorining ilhom madhiyasi, inson mehnati madhiyasi, sevgi va yerdagi adolat uchun madhiyasidir. Zulfiyaning qoyilmaqom ijod mehnatiga ko'p yillar bo'ldi, respublika hayoti va uning xalqi taqdirida katta o'zgarishlar sodir bo'ldi, lekin “sevgining alangali kuchi bugun ham o'quvchining qalbini isitadi, yuragini va ongini hayajonlantiradi”.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M. Zulfiya, Toshkent, 1985; Ibrohimov M., Quyoshli she'riyat ijodkori, Toshkent, 1986;
2. Mirvaliev S. O'zbek adiblari. Toshkent: „Yozuvchi“, 2000.
3. Naim Karimov. m. G. Gulyama, 1983.
4. Qayumov L. Shoiri Zulfiya. Toshkent, O'zadabiynashr, 1965.
5. Sultonova M., Ijod sahifalari, Toshkent, 1975; Zulfiya [bibliografiya], Toshkent, 1977;
6. Umurova G. (2017). Zulfiya badiiy mahoratining ba'zi qirralari //O'zbek tili va adabiyoti. - Toshkent
7. G'aniyev I va boshq. Shavkat rahmon olami.-Toshkent
8. SHarafiddinov O. Sizni sog'indim, Zulfiya opa! - Ijodni anglash baxti. - T., SHarq, 2004.